

ORTOGRAFIA

część 4

ćwiczenia



gdańskie
wydawnictwo
oświatowe



Ą i ę wymienne

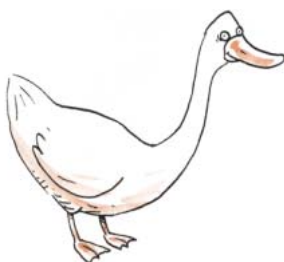
Literę **ą** piszemy wtedy, gdy w wyrazie pokrewnym lub w innych formach tego samego wyrazu wymienia się na **ę**.

krąg – kręgi kęsać – kęs

1. Zapisz przy obrazkach wyrazy pokrewne do podanych, w których ą wymienia się na ę. Podkreśl wymianę ą na ę.



wstążka



gęś



sędzia



książę



jastrząb



księga

2. Rozwiąż zagadki, a następnie uzasadnij pisownię **ą** w wyrazach będących rozwiązaniem, podając odpowiednie wyrazy pokrewne.

Gdy szóstka stanie do góry nogami, to jaka cyfra będzie przed nami?

....., ponieważ

Choć ma osiem nóg, zna niewiele dróg. Choć ma własne sieci, ryba tam nie wleci.

....., ponieważ

Chodzi, wijąc się po ziemi, u skąpca mieszka w kieszeni.

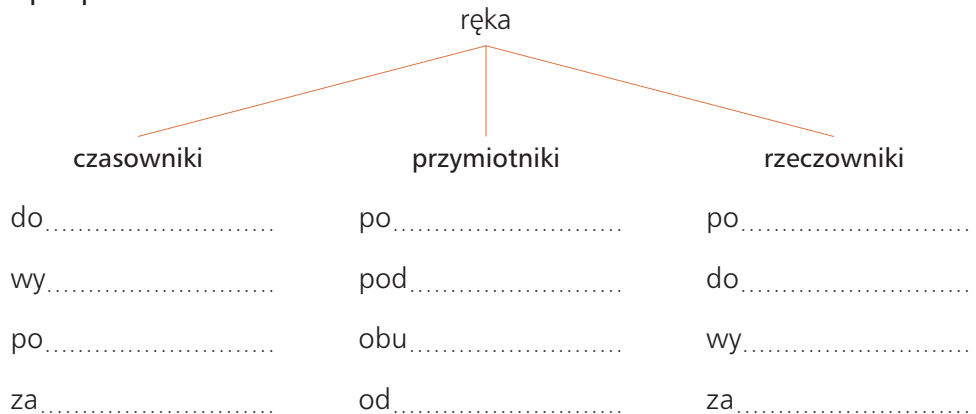
....., ponieważ

Może być w muzyka dłoniach albo należeć do słońca.

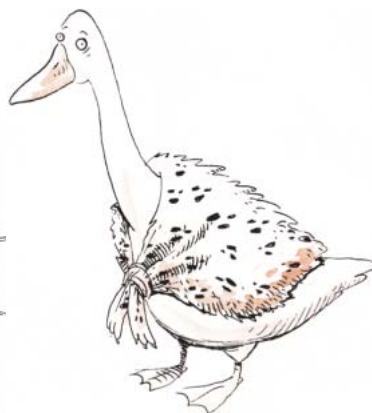
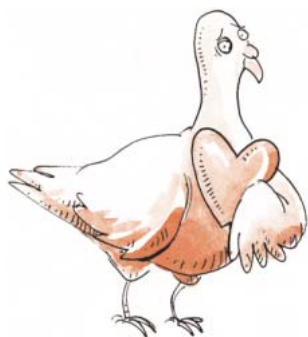
....., ponieważ



3. Wpisz odpowiednie wyrazy pokrewne do słowa *ręka*. Skorzystaj z podpowiedzi.



4. Odgadnij przedstawione na ilustracjach frazeologizmy, a następnie z każdym z nich utóó po jednym zdaniu.

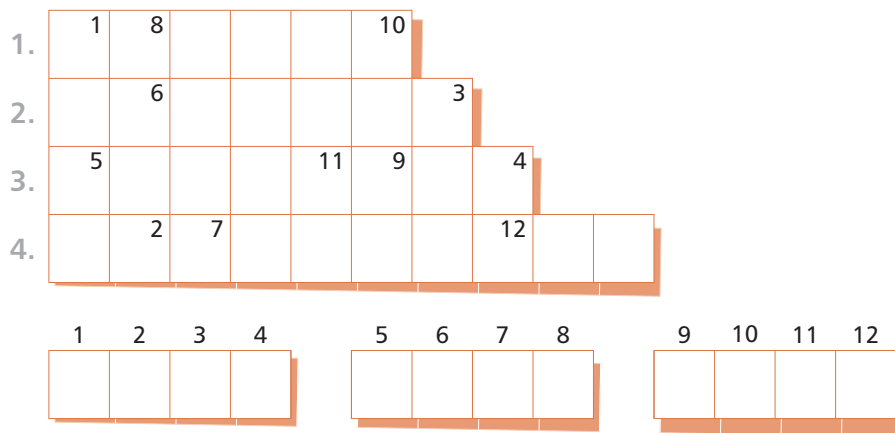


.....

.....

.....

5. Uzupełnij poniószy diagram odpowiednimi hasłami, a następnie odczytaj rozwiązanie.



1. Części ubrania okrywające kończyny górne.
2. Kawałek tkaniny służący do wycierania ciała po umyciu się.
3. Poręczenie, zapewnienie, gwarancja na coś.
4. Przedmiot wykonany ręcznie.

6. a) Uzupełnij frazeologizmy wyrazem *ręka* w odpowiedniej formie, a następnie dopasuj je do poniższych ilustracji.



machnąć na coś

mieć dwie lewe

umywać

trzymać na pulsie

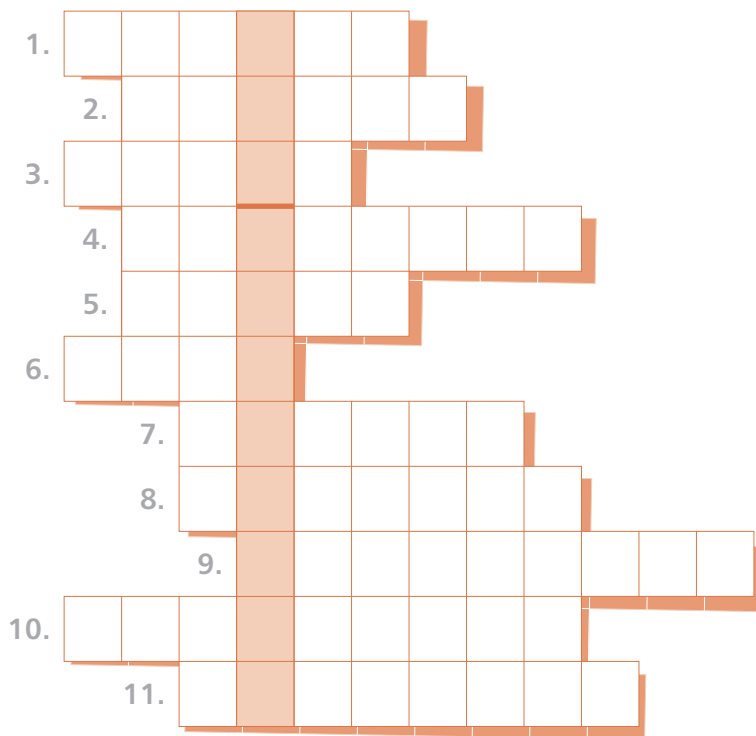


b) Objaśnij przenośne znaczenie powyższych frazeologizmów.

7. Zdobądź tytuł Sokolego Oka. W tym celu przeczytaj jak najszybciej wyrazy z ramki i powiedz, ile razy zapisano w niej słowo *ręka*.

ręka	wyręczenie	wręczenie	ZARĘCZYNY	doręczenie
ZARĘCZYNY	dręczenie	wyręczyć	ręka	doręczy
dręczyć	wręczyć	RĘKA	dręczyć	poręczyciel
RĘCZNIK	ręka	rękawiczka	poręczyć	ręka
rękaw	rękawica	rękojmia	ręka	podręcznik
RĘKOJEŚĆ	rękodzielo	ręka	zręczny	poręczny
<i>ręka</i>	leworęczny	odręczny	oburęczny	PRAWORĘCZNY
PODRĘCZNY	oburęczny	<i>niezręczny</i>	jednoręki	ZARĘCZYĆ

8. Rozwiąż krzyżówkę, wiedząc, że każde hasło zawiera **ą** wymienne. Wyróżnione kratki tworzą hasło.



1. Pęk, np. słomy, siana, chrustu.
2. Jeden z dni tygodnia, trzynasty ponoć jest pechowy.
3. Instrument dęty albo nos słonia.
4. Przywołuje wspomnienie związane z kimś lub czymś; może być przywieziona z podróży lub otrzymana w podarunku.
5. U ludzi trwa dziewięć miesięcy.
6. Ortograficzny, rachunkowy lub życiowy.
7. Długie cienkie paski, np. na skórze zwierzaka lub na materiale.
8. Stop miedzi z cynkiem o barwie żółtoczerwonej, stosowany do wyrobu części maszyn, armatury oraz przedmiotów dekoracyjnych.
9. Budowla będąca miejscem kultu określonej religii.
10. Znak identyfikacyjny odbijany najczęściej na papierze, będący uwiarygodnieniem dokumentu.
11. W przysłowiu rządzi światem.

9. Dobierz do podanych ciągów skojarzeń właściwe wyrazy zawierające **ą**, a następnie wyjaśnij ich pisownię.

Para, ślub, pan –, ponieważ

Ból, żuchwa, siekacz –, ponieważ

Szkoła, stopień, ocena –, ponieważ

Znak, złoto, małżeństwo –, ponieważ

Wiedza, rozum, doświadczenie –, ponieważ

10. Wybierz spośród wyrazów w ramce i wpisz w trójkąt wyrazy pokrewne do słowa *trząść*, w okrąg – wyrazy pokrewne do słowa *sądzić*, a w prostokąt – wyrazy pokrewne do słowa *ciąć*.

odsądzić wyciąć rozsądzić wygiąć odciąć roztrzęsiony posądzony
rozcięcie odgiąć potrząsnąć zaciąć posądzić zasądzenie sąd
posągowy sędzia zacięcie posądzenie nacięcie trzęsienie
wytrząsnąć rozcięty rozsiaść się napięcie osądzony
wstrząśnięty wycięcie podsądny



Pisownia **ą** i **ę** w wyrazach rodzimych i obcych całkowicie przyswojonych

W wyrazach rodzimych oraz w wyrazach obcych całkowicie przyswojonych piszemy **ą** lub **ę**. Czasem jednak trudno jest określić pochodzenie danego wyrazu, dlatego jeśli chcesz pisać poprawnie, będziesz musiał zapamiętać te wyrazy. Pomoże ci w tym przygotowany zestaw ćwiczeń.

1. Przeczytaj uważnie opowiadanie i zapamiętaj wyróżnione wyrazy.

O JĘDRZEJU I JEGO ŻONIE

Krępy przyrodnik Jędrzej był krnąbrnym zięciem. Całe dni spędzał na wędrówkach po lasach i łąkach. Łącząc obowiązki z przyjemnością, często obserwował bąki i dzięcioły, tępił kłusowników odławiających pstrągi, gnębił natrętnych turystów plądrujących okolicę i dbał o więdnące pąsowe róże.

Jego tęga teściowa była straszną jędzą, więc pewnego razu, a było to po kołędzie, postanowił podziękować jej za gościnę i wyruszyć z żoną na wędrówkę. Nęciły go piękne kręte wąwozy, błękit nieba, tętent wielbłądów, cętkowane gepardy i siedliska sępów. Postanowił, że najpierw pojedą pociągiem do jego kuzyna, właściciela psa Bąbla, na Węgry, a dopiero stamtąd udadzą się w dalszą drogę.

Jego wdzięczna żona nie zwlekała długo z decyzją, bo i ona miała dość męki: ciągłych urągań macochy, jej wstrętnego skąpstwa, smętnej miny i jedzenia ohydnej wątroby z wrzątku. Szybko zakrzątnęła się w kuchni i zapakowała rzeczy niezbędne do podróży: mąkę i otręby jęczmienne, strąki grochu, wędzone węgorze i flądry, herbatę miętową oraz miękki koc z frędzlami.

Na dźwięk kroków nadchodzącej jędzy małżonkowie zdrętwieli ze strachu i poczuli się tak, jakby ich przeszedł prąd, ale po chwili bez skrępowania wyjawili jej, dokąd wyruszają. Kobieta na początku znieruchomiła jak posąg, a potem, wymachując prętami, zażądała zmiany decyzji i dręczyła pytaniami, skąd taki pomysł.

Jednak Jędrzej i jego żona już tego nie słyszeli i chociaż czuli lęk przed nieznanym, radość z tego, że odtąd wszystko będzie dobrze, była większa.

Ciąg dalszy nastąpi



2. Ułóż dalszy ciąg opowiadania, wykorzystując wyrazy z ramki.

tęcza kąpiel kępa żądło okręt węgiel kręgiel drąg
bęben wąty tędy pędzel sączyć lądować kąt

3. Uzupełnij słowniczek wyrazami wyróżnionymi w opowiadaniu *O Jędrzeju i jego żonie* oraz zamieszczonymi w ramce w ćwiczeniu 2.

b –

c –

d –

f –

g –

j –

k –

l –

ł –

m –

n –

o –

p –

s –

t –

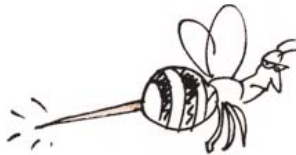
u –

w –

z –

ż –

4. Podpisz rysunki odpowiednimi wyrazami zawierającymi **ą** lub **ę**.



5. Przeczytaj jeszcze raz opowiadanie o *Jędrzeju i jego żonie*, a następnie wybierz odpowiednie wyrazy zawierające **ą** lub **ę** i uzupełnij nimi słowniczek.

przedmioty	osoby	jedzenie
zwierzęta	cechy	pojęcia
rośliny	czynności	inne wyrazy

6. Ułóż litery od największej do najmniejszej i zapisz powstałe wyrazy, a następnie do każdego z nich dopisz co najmniej dwa wyrazy bliskoznaczne. Możesz skorzystać z odpowiedniego słownika.

yąfWt – –

kęyrp – –

mtyęnS – –

nrąyknb – –

eñznibdey – –

7. W podanych ciągach wyrazów podkreśl te, które zapisano w ramce. Na wykonanie zadania masz jedną minutę.

cętka łądować plądrować krępy frędzle stąd kolędować
 kąć wylądować wędrowiec skrępowany kątomierz
 łąd skąd częstokroć

- C ciasteczko czosnek częstować cukiernik czarodziej cętka czerstwy czerwoną częstokroć
- F flamaster fortepian frędzle fałszerz fajtlapa farsz fartuch
- K kropłomierz kąć kalendarz krępy kolędować kupować kątomierz komoda komenda kropką
- L lukier lubczyk lizus łądować laska lizak łąd latarka lampart
- P pieseczek plądrować piosenkarz papuga pracowity paprykarz
- S spacer sarenka skąd sasanka sanki skrępowany stąd spanie spaliny
- W warzywa wanilia wylądować wystartować wędrowiec wiewiórka

8. a) Uzupełnij frazeologizmy odpowiednimi wyrazami.

- Miłe złego, lecz koniec żałosny.
- Z tej chleba nie będzie.
- Za się nic nie kupuje.
- Być objuczonym jak



b) Popraw frazeologizmy, zastępując wyrazy zawierające **ą** lub **ę**.

- milczeć jak zamknięty
- patrzeć jagnięcym wzrokiem
- mieć kaczą skórkę

9. Uzupełnij opowiadanie odpowiednimi wyrazami.

..... przyrodnik **Jędrzej** był **krnąbrnym zięciem**. Całe dnie na wędrówkach po lasach i **Łącząc** z przyjemnością, obserwował **bąki i dzięcioły, tępił** kłusowników odławiających **pstrągi, gnębił** turystów **plądrujących** okolicę i dbał o **pąsowe** róże.

Jego teściowa była straszną **jędzą**, pewnego razu, a było to po **kołędzie**, postanowił jej za gościnę i wyruszyć z żoną na **Nęcił** go **kręte wąwozy**, nieba, **wielbłądów**, gepardy i siedliska **sępów**. Postanowił, że najpierw pojedą do jego kuzyna, właściciela psa **Bąbla**, na , a dopiero udadzą się w dalszą drogę. Jego żona nie zwlekała długo z decyzją, bo i ona miała dość : ciągłych **urąganiań** macochy, jej **skąpstwa**, miny i jedzenia ohydnej z **wrzątku**. Szybko **zakrzętnęła** się w kuchni i zapakowała rzeczy do podróży: i **otreby** , **strąki** grochu, **wędzone** i , herbatę oraz koc z **frędzlami**.

Na kroków nadchodzącej jędzy małżonkowie ze strachu i poczuli się tak, jakby ich przeszedł , ale po chwili bez **skrępowania** wyjawili jej, wyruszają. Kobieta na znieruchomiła jak **posąg**, a potem, wymachując **prętami**, zmiany decyzji i **dręczyła** pytaniami, **skąd** taki pomysł. Jednak Jędrzej i jego żona już tego nie słyszeli i chociaż czuli przed nieznanym, radość z tego, że **odtąd** wszystko dobrze, była

..... dalszy

10. Dopisz definicje do podanych haseł krzyżówki.

				1.	C	Ą	Ż	K	I		
			2.	M	I	Ę	T	A			
	3.	K	R	Ę	G	I	E	L	N	I	A
			4.	T	Ę	C	Z	A			
5.	W	Ę	G	R	Y						
			6.	J	Ę	C	Z	M	I	E	Ń
			7.	W	Ę	D	R	Ó	W	K	A
	8.	P	Ę	D	Z	E	L				
9.	S	Ą	C	Z	Y	Ć					
		10.	Ł	Ą	K	A					

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

11. Wpisz nazwy zwierząt w puste pola tabelki tak, aby w każdej kolumnie i w każdym rzędzie dany wyraz powtarzał się tylko raz.

dzięcioł	zając	gołąb	bąk	wielbłąd		węgorz
	dzięcioł			bąk	wielbłąd	
flądra	węgorz	dzięcioł	zając		bąk	wielbłąd
wielbłąd	flądra	węgorz	dzięcioł	zając	gołąb	bąk
		flądra		dzięcioł	zając	
gołąb	bąk	wielbłąd	flądra	węgorz		zając
zając		bąk	wielbłąd	flądra	węgorz	dzięcioł

12. Ułóż zdania z wyrazami zawierającymi **ą** lub **ę** według przykładu.

K – *Krąbrna księżniczka i kędzierzawy książę kreca się po kąpielisku.*

C –

D –

G –

J –

M –

O –

13. Wykreśl z poziomych rzędów trzynaście czasowników zawierających **ą** i **ę**, a pozostałe litery czytane z góry na dół utworzą hasło – angielskie przysłowie.

Hasło:

.....

.....


.....

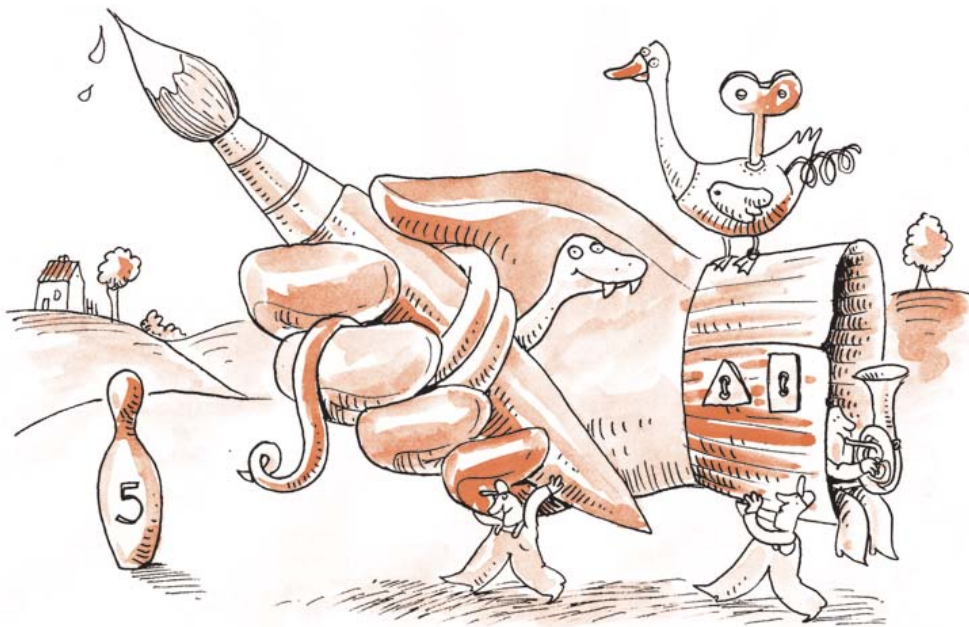


M	Z	Ę	S	C	Z	A	Y	Ć
Ż	Ą	N	D	P	A	J	Ć	Z
W	I	T	Ę	Ł	P	U	I	Ć
Z	A	O	M	Ę	C	Z	A	Ć
Ł	Ą	Ś	C	Z	Y	B	Ć	Y
S	Ę	Ą	T	C	Z	O	Y	Ć
D	R	Ę	T	A	W	I	E	Ć
G	N	Ć	Ę	B	N	I	Ć	C
D	C	N	Z	Ę	C	Ż	I	Ć
U	R	J	Ą	T	G	A	S	Ć
K	R	Ę	A	P	O	W	A	Ć
S	P	E	Ę	Ą	D	Z	A	Ć
W	Z	R	Ę	C	Z	A	Ć	H

14. Uzupełnij tabelę według przykładu. Podkreśl **ą** i **ę**.

rzeczownik	czasownik	przymiotnik	przysłówek
mędrzec	zmądrzeć	mądry	mądrze
	poskąpić	skąpy	
głębokość			głęboko
	zmiękczyć	miękki	
	upiększyć		pięknie
	zabłądzić	błądny	
chęć			chętnie

-  **15.** Odszukaj na rysunku jak najwięcej wyrazów zawierających *ą* lub *ę* i zapisz je w zeszycie.



- 16.** Uzupełnij prognozę pogody, wiedząc, że litery *ą* i *ę* występują w wyrazach, których pisownię uzasadniają poznane przez Ciebie reguły. W pozostałych wpisz **om** lub **en**.

Dzień dobry Państwu, przedstawiamy pogodę na jutro oraz na pi...tek.

Jutro w całym kraju b...dzie pi...kna pogoda. Ten niecodzienny o tej porze roku bł...kit nieba i słońce zawdzi...czamy wyżowi, który przyw...dował do nas z k...tyn...tu azjatyckiego.

Okolo godziny dziesi...tej pr...d ciepłego powietrza znad morza przesunie się w gł...b l...du. Stamt...d przemieści się na zachód. Również pojutrze i w week...d nie przewiduje się wi...kszych zmian pogodowych, wi...c mogą Państwo śmiało wziąć kal...darze do r...k i planować odpoczynek w każdym zak...tku Polski.

Spis treści

ą, ę

Zasada pierwsza	ą i ę wymienne	4
	ą i ę w wyrazach rodzimych i obcych całkowicie przyswojonych	10
Zasada druga	ą i ę przed <i>s, z, ś, ź, ż, w, f, sz, ch</i>	20
Zasada trzecia	ą w narzędniku i bierniku	39
Zasada czwarta	ą w narzędniku	43
Zasada piąta	ą w czasownikach	52
Zasada szósta	ą w imiesłowach	58
Zasada siódma	ę w bierniku	64
Zasada ósma	ę w rodzaju nijakim	70
Zasada dziewiąta	ę w zakończeniach czasowników	74
Zasada dziesiąta	ę w czasownikach	81

em, en, om, on

em, en, om, on w wyrazach zapożyczonych 87

Słowniczek ortograficzny 104



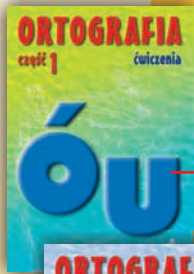
Ćwiczenie przeznaczone do rozwiązywania w oddzielnym zeszyte.



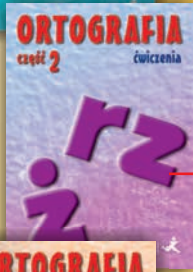
Ćwiczenie ustne.



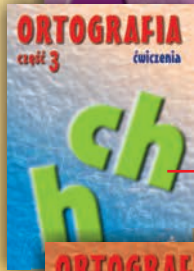
Ćwiczenie nieco trudniejsze.

**Część 1**

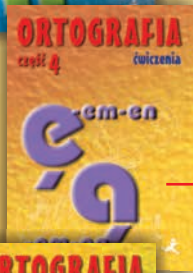
Pisownia wyrazów z *ó* i *u*

**Część 2**

Pisownia wyrazów z *rz* i *ż*

**Część 3**

Pisownia wyrazów z *ch* i *h*

**Część 4**

Pisownia wyrazów
z *ą, ę, em, en, om, on*

**Część 5**

Pisownia wyrazów
wielką i małą literą

**Część 6**

Pisownia *nie* z różnymi częściami mowy
Pisownia wyrazów zakończonych na *-i, -ii, -ji*

Seria *Ortografia. Ćwiczenia* składa się z sześciu części.

Książki zawierają:

- ćwiczenia o różnym poziomie trudności, do wykorzystania na wielu poziomach edukacji, w pracy zarówno z uczniem słabym, jak i zdolnym
- przemyślany metodycznie układ ćwiczeń, zapewniający spójny system nauczania
- aktywizujące metody nauczania, doskonalące pamięć i uczące logicznego myślenia
- reguły napisane przystępnym językiem, ułatwiające zrozumienie zasad ortografii